

Inleiding

De stormramp van 13 november 1972, die in enkele uren van de vroege morgen 750.000 m³ hout velde, ligt ons nu nog vers in het geheugen. Over enkele jaren zal het echter moeillijk worden om zich nog een beeld te vormen van dit gebeuren. Reeds nu, bij het schrijven van dit bericht, op 3 januari 1973, is de chaotische aanblik die vele Drentse bossen na de ramp boden sterk gewijzigd doordat men de wegen heeft vrijgemaakt en reeds volop aan het opruimen is. Op 13 november echter waren hele boswachterijen ontoegankelijk geworden doordat plaatselijk de wegen met vaak meters hoge stapels omgewaaide bomen waren overdekt.

Het feit dat de omgewaaide naaldbomen, die voor het merendeel in oude opstanden stonden, de zaaghoutafmetingen hadden bereikt en het feit dat ze snel in kwaliteit achteruitgaan als ze niet spoedig worden opgewerkt, maakt deze storm voor veel beseigenaren een financiële ramp.

Het is dan ook geen wonder dat dit gebeuren in de bosbouw wereld, die zich meestal kenmerkt door stabiliteit, onrust heeft verwekt en een grote activiteit heeft ontketend. Deze activiteit is gericht op het voorkomen van ontwrichting van de houtmarkt, de boshygiëne en de herbebossing van de oppervlakte aan omgewaaid bos die op ca. 2500 ha wordt geschat.

Door snelle actie op enkele fronten en een goede samenwerking tussen allerlei betrokken instanties kon bereikt worden dat de houtprijs voorlopig is gestabiliseerd.

Dat echter deze stormramp een blijvende invloed zal hebben op de ontwikkeling van de bosbouw in Nederland, daarvan kan men zeker zijn.

De redactie van het Nederlands Bosbouw Tijdschrift acht het belangrijk de ontwikkelingen te volgen en vast te leggen.

Met een reeks artikelen, die in feite al in het decembernummer van het vorig jaar is begonnen, wil de redactie de gelegenheid bieden op den duur een volledige balans van dit gebeuren op te stellen.

Statistisch overzicht van de schade

Het is momenteel nog niet mogelijk om een gedetailleerd overzicht van de schade te geven. De schade aan loofhout

is te verwaarlozen. De hier volgende ramingen van naaldhout zijn globaal. Een overzicht van de verdeling van het gevallen hout over de verschillende eigenaren en provincies in 1000-tallen kubieke meters geeft de volgende tabel.

	Staatsbos- beheer	particulier	totaal
fijnspar	160	20	180
Pinus	150	230	380
lariks	70	10	80
douglas	75	35	110
totaal in Nederland	455	295	750
per provincie:			
Friesland	32	10	42
Drente	334	20	354
Overijssel	45	70	115
Gelderland	30	175	205
Utrecht	4	15	19
Noord-Holland	7	—	7
Noord-Brabant	3	5	8
	455	295	750

De normale jaaropname van naaldhout in Nederland bedraagt 590.000 m³, waarvan 290.000 m³ wordt geëxporteerd en 300.000 m³ in eigen land wordt afgezet.

Om een inzicht te krijgen in de consequenties die deze ramp zal hebben voor de houtmarkt is het noodzakelijk om ook de gegevens van Noordwest-Duitsland weer te geven.

De grootste schade kwam voor in Neder-Saksen en de Harz met omringende gebieden. Hier viel: totaal 12.000.000 m³, waarvan fijnspar 3.600.000 m³ groveden 8.400.000 m³.

Van deze hoeveelheid ligt de helft bij de staat en de helft op particuliere bezittingen.

De normale jaaropname van groveden is in Duitsland 4.200.000 m³.

Meteorologische gegevens

De gegevens over de snelheidsverdeling van de wind over de verschillende delen van ons land werden door het

KNMI te De Bilt ter beschikking gesteld. Het verzamelen bracht moeilijkheden met zich mee doordat op veel stations schade aan de apparatuur werd aangebracht door de kolossale windstoten. De bijgaande kaart en de daarbijbehorende tabellen geven een overzicht over de windsnelheid. In het zuidwesten van Nederland werden de grootste snelheden gemeten tussen 3 en 4 uur GMT en in het noordoosten tussen 7 en 8 uur.

Bij het KNMI is een publikatie in voorbereiding waarin deze storm nader wordt geanalyseerd.

station	meters per seconde	
	hoogste uurgem.	snelheid grootste stoot
West-Terschelling	27	36
Texelhors	29	42
De Koog	27	37
Kornwerderzand	26	38
Leeuwarden	26	38
Lauwersoog	27	34
Eelde	23	38
Lelystad	27	38
IJmuiden	28	38
Schiphol	23	34
Diepenveen	18	32
Vliegb. Twente	18	27
Valkenburg ZH.	25	33
De Bilt	15	28
Soesterberg	17	26
Deelen	21	33
Hoek van Holland	23	31
Ypenburg	21	34
Rotterdam L.Haven	24	32
Hellevoetsluis	22	34
Zierikzee	17	26
Vb. Gilze Rijen	20	32
Volkel	18	33
Eindhoven	19	28
Vlissingen	24	35
Beek L.	16	27

Deze hevige winden werden veroorzaakt doordat ten noorden van de Waddenzee een zware depressie van west naar oost trok waarin een luchtdruk gemeten werd van 955 millibar. In het zuiden van ons land was de luchtdruk aanmerkelijk hoger, nl. 970 millibar.

De frequentie van dergelijke stormen is in Nederland kennelijk niet groot. Een beeld in de bossen, zoals deze storm te zien gaf is dan ook eigenlijk alleen bekend bij wervelstormen, die echter altijd een plaatselijk karakter dragen.

Deze wind had vooral in het noorden een bijzonder effect op het bos. Vaak bleven bosranden ongemoeid, maar viel daarachter het bos massaal over grote afstand tegen de grond. Ontworteling en breuk kwamen overal voor en hielden verband met de soort. Groveden en lariks werden vooral ontworteld, terwijl fijnspar vaak afbrak. Geen

verschil kon worden geconstateerd in de schade gevonden in mengingen of zuivere opstanden.

In het midden van het land was het schadebeeld veel minder massaal. Daar vielen vaak individuele bomen. Na het ruimen zal men in Drente dus grote kale vlakten aantreffen, terwijl op de Veluwe weinig van de schade te zien zal zijn na het ruimen van het hout.

De gevolgen voor de bosbouw

De houtafzet

Door de bepalingen in de boswet is het noodzakelijk dat voor 1 juni uiterlijk zowel fijnspar als Pinus zijn geruimd en afgevoerd, omdat zich anders insecten snel en op grote schaal kunnen gaan ontwikkelen, die schadelijk zijn voor de omringende bossen en jonge culturen.

Dit houdt onder andere in dat rond 400.000 m³ groveden opgewerkt zal zijn voor het midden van het jaar.

Datgene dat er aan naaldhout ligt, bedraagt ca. 25% meer dan de gemiddelde jaarkap in Nederland. Hierdoor lijkt op het eerste gezicht het probleem van de afzet niet zo groot. In werkelijkheid is echter de situatie vrijwel onoplosbaar wanneer men geen zeer ingrijpende en kostbare maatregelen zou treffen.

Normaal wordt tussen 1 december en 1 mei geveld en verkocht: 85.000 m³ groveden en 8.500 m³ fijnspar.

Nu ligt er en moet weg voor 1 juni: 400.000 m³ groveden resp. 125.000 m³ fijnspar.

Wanneer men daarbij bedenkt dat de opname van de Duitse markt beperkt is door de geweldige eigen schade die om dezelfde reden snel moet worden weggewerkt, dan is het geen wonder dat deze export-partner voor brijzelhout wegvalt.

Op de eigen markt opereren met brijzelhout is onmogelijk omdat er hier in Nederland geen industrie voor aanwezig is. Slechts paalhout kan gedeeltelijk uit inlands hout worden betrokken, hiervoor zijn echter reeds contracten aangegaan met het buitenland zodat slechts een geringe verdringing mogelijk zal zijn.

Pinushout wordt door de Nederlandse papierindustrie sedert kort gebruikt en deze werd niet bereid gevonden om een kwantum extra op te nemen. Wel kon de afname van een grote partij fijnspar daar worden gecontracteerd.

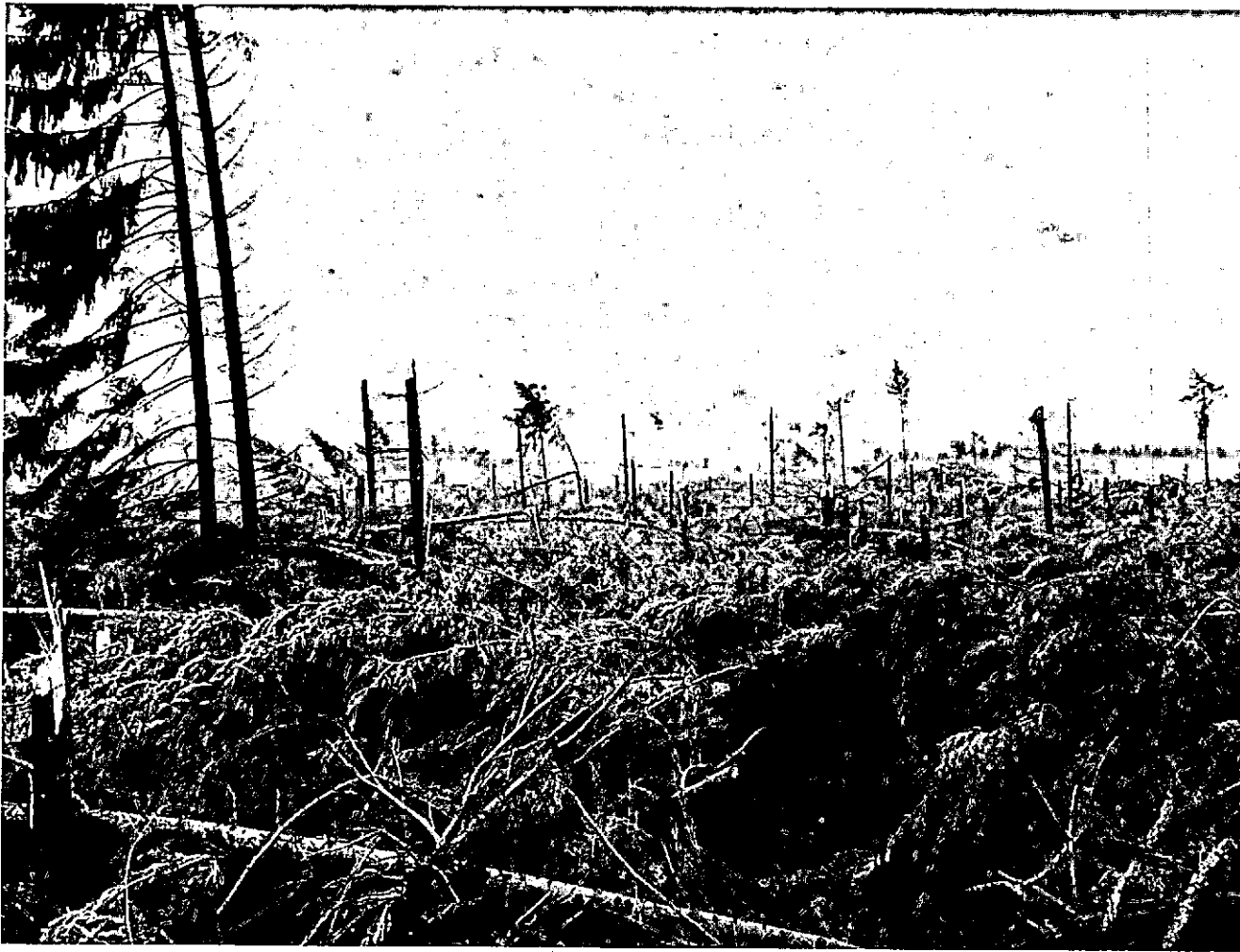
Uit voorlopige berekeningen blijkt nu dat nog voor 335.000 m³ naaldhout geen bestemming is en andere wegen moeten worden gevonden om dit hout te verwerken.

Nadat de markt voor mijnhout was weggevallen hebben we een periode van grote moeilijkheden bij de afzet van pinushout gekend. Deze leek voorbij, maar moeilijkheden zijn opnieuw en acuut teruggekeerd.

Wat is er echter inmiddels gedaan om te trachten een chaotische toestand in de houtafzet te voorkomen en welke maatregelen werden daartoe getroffen?

Het Staatsbosbeheer reageerde onmiddellijk door te besluiten dat geen hout door deze dienst op de markt zou worden gebracht dat concurrentie zou bieden aan de afzet

Schoonlo . . .

van de particuliere bosbezitter. Ondanks deze maatregel zal toch nog naar schatting 145.000 m³ pinushout in de eerste vijf maanden van het jaar bij particulieren blijven liggen. Van het overige naaldhout zijn nog geen nadere gegevens bekend.

Indien wij de daaruit voortkomende situatie in een kort bestek samenvatten dan zal tot 1 mei 455.000 m³ naaldhout van het Staatsbosbeheer en 145.000 m³ van particulieren niet afzetbaar zijn.

Wanneer men ervan uitgaat dat de markt voor inlands hout ook na 1 mei zo goed mogelijk op peil gehouden dient te worden en dat in het seizoen 1973-1974 de houtkap kan worden beperkt, zal het mogelijk zijn de bovengenoemde hoeveelheid hout van 600.000 m³ in de komende twee jaar bij gedeelten op de markt te brengen.

Dit brengt twee problemen mee:

1 een financieringsprobleem omdat de uitgaven voor de ruiming, zeker van de 145.000 m³ hout bij particuliere gevallen, niet direct uit de houtopbrengsten kunnen worden gefinancierd.

2 een opslagprobleem dat deels technisch is, omdat als enige mogelijkheid wordt gezien opslag met beregening en daardoor deels ook weer financieel door de extra kosten die met deze opslag gemoeid zullen zijn. Indien de financiële problemen niet snel worden opgelost zal de ontvricting die in de inleiding is aangeduid ongetwijfeld plaatsvinden.

Intussen zijn maatregelen getroffen die indien ze door latere ontwikkelingen niet te niet gedaan worden, voor de Nederlandse bosbouw een keerpunt in de geschiedenis kunnen betekenen.

De directie van het Staatsbosbeheer nam contact op met het Duitse Boswezen, omdat dit reeds ervaringen heeft met dergelijke rampen sedert 1967. Daarbij werd een aantal maatregelen getroffen die later tot het zgn. "Forstschädigungsausgleichsgesetz" aanleiding gaf.

Dit biedt daar de volgende mogelijkheden:

- beperking van de jaarlijkse kap, waardoor van de 14 miljoen m³ stormhout ca. 5 miljoen m³ kan worden gecompenseerd;

... ca. 30 ha volledige vernieling.

- belastingvermindering op het gebied van inkomsten en vermogen;
 - het gebruik van belastingvrije spaargelden uit houtopbrengst in het verleden, met name voor hen die door de kapbeperking worden getroffen;
 - transportfaciliteiten ter bevordering van distributie van ramphout over geheel Duitsland;
 - beperking van de invoer van hout, voorzover mogelijk in het kader van de EEG-verordeningen;
 - verder is een voorstel voor beperkingen ten aanzien van derde landen en de staatshandelslanden (Oost-Europa) in voorbereiding bij het Wirtschaftsministerium.
- Tevens is het mogelijk om voor het particuliere bos zgn. "Aufarbeitskostenbeihilfe" te verstrekken, waarbij gedacht wordt aan ca. 10 DM per m³ (subsidie in de exploitatiekosten).

Onmiddellijk na de storm heeft het Staatsbosbeheer alle verkopen stopgezet.

Door intensieve onderhandelingen met de houthandel is bereikt dat deze in overleg met het Staatsbosbeheer en de particuliere bouseigenaren minimum-richtprijzen voor de

verschillende sortimenten zal vaststellen. Hierdoor waren ook de particuliere eigenaren in het getroffen gebied bereid om in ieder geval tot 1 december alle houtverkoop stop te zetten.

Een woord van waardering voor de discipline die bouseigenaren en houthandelaren gezamenlijk opbrachten, is hier wel op zijn plaats.

Voor de volgende sortimenten en hoeveelheden werden prijsafspraken gemaakt met de handel. Deze zullen tot 1 juli a.s. gelden.

— palen langer dan 7 m	onbeperkt
— spaanplaathout	± 200.000 m ³
— papierhout (grenen)	± 73.000 m ³
— papierhout (fijnspar)	± 44.000 m ³
— vezelhout	± 40.000 m ³ (nog onzeker)
— mijnhout	± 15.000 m ³ (minimaal)
— zaaghout	± 70.000 m ³
— kisthout	± 30.000 m ³
— overig rondhout (kleine palen, wolhout enz.).	?

Schadebeeld
van de Veluwe

Abies grandis
bij Schoonlo

Bij het maken van deze afspraken is ervan uitgegaan dat:

- de beseigenaren bereid zijn om de hoeveelheden vezel-, spaanplaat- en papierhout die de houthandel bij de industrieën contracteert, daadwerkelijk te leveren;
- de beseigenaren geen hout zullen verkopen beneden de overeengekomen minimumprijs en de houthandel niet zal inkopen beneden deze prijs;

- er voortdurend overleg zal zijn tussen beseigenaren en houthandel teneinde de houtafzet en de prijsvorming te reguleren. In dit kader zullen tevens de mogelijkheden van voorraadvorming en de invloed daarvan op de prijs worden bezien;
- met inachtneming van het bovenstaande het normale contact van individuele beseigenaar en houthandelaar onverlet blijft.

Corsicaanse den
op Texel

WINDSCHAAL (Alleen voor gemiddelde waarden)

Gemiddelde windsnelheid op 10 m hoogte boven vlak terrein		Benaming	Omschrijving
m/s 0	km/h <1	Stil	Stil; rook stijgt recht of bijna recht omhoog.
0 - 3	1 - 11	Zwakke wind	Windrichting goed herkenbaar aan rookpluimen, wind begint merkbaar te worden in het gelaat; bladeren beginnen te ritselen en windvanen kunnen gaan bewegen.
3 - 8	11 - 28	Matige wind	Bladeren en twijgen zijn voortdurend in beweging, kleine takken beginnen te bewegen. Stof en papier beginnen van de grond op te dwarrelen.
8 - 11	28 - 38	Vrij krachtige wind	Kleine bebladerde takken maken zwaaiende bewegingen; er vormen zich gekuifde golven op meren en kanalen.
11 - 14	38 - 50	Krachtige wind	Grote takken bewegen; men hoort de wind in de telegraafdraden fluiten; parapluies kunnen slechts met moeite worden vastgehouden.
14 - 17	50 - 61	Harde wind	Gehele bomen bewegen; de wind is hinderlijk, wanneer men er tegen in loopt.
17 - 20	61 - 72	Stormachtige wind	Twijgen breken af; het voortgaan wordt belemmerd.
20 - 24	72 - 86	Storm	Veroorzaakt lichte schade aan gebouwen (schoorsteenkappen en dakpannen worden afgerukt).
24 - 28	86 - 101	Zware storm	Ontwortelde bomen; aanzienlijke schade aan gebouwen enz. (komt op land zelden voor).
28 - 32	101 - 115	Zeer zware storm	Veroorzaakt uitgebreide schade (komt op land zeer zelden voor).
>32	>115	Orkaan	

Op basis van een gezamenlijke calculatie onder volledige opening van zaken zijn voor sortimenten aan de berijdbare weg bepaalde prijzen overeengekomen. (Bosbouwvoorlichting, extra aflevering, 11e jaargang, 6 december 1972).

Organisatie van de exploitatie

Het is de bedoeling dat Staatsbosbeheer geen gebruik maakt van het materieel waar de houthandel over beschikt, zodat dit kan worden ingezet voor de particuliere boscijgenaren. Of het totaal in Nederland beschikbare potentieel voldoende is om met de werkzaamheden voor 1 mei gereed te zijn, kan nu nog niet worden overzien.

De exploitatiekosten bij windworp zijn over het algemeen hoger dan bij normale oogst. In een aantal situaties zal dit kunnen leiden tot een negatief saldo, wat vooral weer de particulieren met een kostendekkingsprobleem confronteert. Ook hiervan is de omvang nog niet te overzien. Wordt er ook voor dit probleem geen oplossing gevonden, dan kan dit er weer toe leiden, dat het hout in het bos blijft liggen.

Ook in dit opzicht werd reeds een deeloplossing gevonden via het Besluit van de Minister van Landbouw en Visserij van 15 december 1972, betreffende het voorkómen van ernstige plagen en ten behoeve van het toegankelijk maken van de bossen.

Bij dit besluit wordt de eigenaar van bossen waar meer dan 50 m³ omgewaaid hout geruimd moet worden een bijdrage ter bestrijding van de extra kosten verleend (zie desbetreffend besluit dat hierachter is opgenomen).

Inmiddels riep het Staatsbosbeheer de hulp in van de Landbouwhogeschool en het Bosbouwproefstation om door advisering medewerking te verlenen bij de organisatie van de opruimingswerkzaamheden.

Van de zijde van de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders werd hulp aangeboden in de vorm van rollend materieel.

Toch zal de ravage ook met inzet van voldoende werkkrachten een bijzonder grote krachtinspanning blijven vergen en zeer veel extra zorg vereisen, voor het hout op de wegen is. Dit werk is immers ingewikkelder en gevaarlijker dan het gewone vellingswerk.

De herbebossing van de vellingsvlakten

Over dit punt is reeds een studie gaande, die thans nog te weinig feiten heeft opgeleverd om daarover in dit eerste artikel te berichten.

Geraadpleegde gegevens

Besluit nr. J.2415 dd. 15 december 1972 van de Minister van Landbouw en Visserij.

Bosbouwvoorlichting extra afleveringen dd. 6 en 22 december 1972.

Communiqué Vereniging behoud Veluwe.

Heij, W. Het opwerken en bewaren van stormhout. Ned.

Bosb. Tijdschr. 44 (12), 1972 (277-284).

Koster, R., en L. Oldenkamp. Enkele consequenties van de stormramp voor onze zaad- en plantsoenvoorziening. Ned.

Bosb. Tijdschr. 44 (12), 1972 (285-p86).

Lezing gehouden op 15 december 1972 door ir. G. W.

Mulder voor de Vereniging Behoud Veluwe.

Nota H 79 843 betreffende de stormschade, voor de

Directeur-Generaal voor de Landinrichting en de Visserijen.

Persbericht Boschap. Ned. Bosb. Tijdschr. 44 (12), 1972 (286).

Bijlage: Besluit van de Minister van Landbouw en Visserij

15 december 1972 - No. J. 2415

Directie Juridische en Bedrijfsorganisatorische Zaken

DE MINISTER VAN LANDBOUW EN VISSERIJ

Overwegende, dat het op phytosanitaire gronden en in verband met de toegankelijkheid van bossen gewenst is in het kader van bestaande subsidiemogelijkheden rekening te houden met de extra kosten verbonden aan het ruimen van door de storm van 13 november 1972 gevelde bomen :

Besluit :

Artikel 1

Dit besluit verstaat onder :

- a directeur : de Directeur van het Staatsbosbeheer ;
- b eigenaar : een natuurlijk persoon of een rechtspersoon die krachtens eigendom of enig ander zakelijk recht dan wel krachtens enig duurzaam persoonlijk recht het genot heeft van de grond;
- c ruimen : het opwerken en het afvoeren van het hout van door de storm van 13 november 1972 gevelde bomen.

Artikel 2

- 1 Aan een eigenaar kan een bijdrage in de extra kosten van het ruimen worden verleend op de voet van de bepalingen van dit besluit.
- 2 De bijdrage komt ten laste van artikel 143 - Kosten ter bewaring van bossen en andere houtopstanden, dan wel van artikel 145 - Bijdragen in de kosten van aankleding, herstel en verbetering van het landschap over 1973 en vorige dienstjaren, van Hoofdstuk XIV van de Rijksbegroting voor het dienstjaar 1973.
- 3 De bijdrage wordt uitsluitend verleend, indien de eigenaar op zijn grond meer dan 50 m³ hout ruimt, dan wel de aan het ruimen verbonden extra kosten meer dan f 500,— bedragen.
- 4 Onder extra kosten van het ruimen worden verstaan de kosten van het ruimen, voor zover die uitgaan boven de kosten van het opwerken en het afvoeren van hout van andere dan door de stormramp van 13 november 1972 gevelde bomen, een en ander uitgedrukt in genormeerde bedragen.

Artikel 3

- 1 De directeur of een door hem aangewezen ambtenaar bepaalt de hoogte van de bijdrage.
- 2 Voor het bepalen van de hoogte van de bijdrage stelt de directeur normen op, gehoord twee door hem na overleg met het Bosschap aangewezen deskundigen.

Artikel 4

- 1 De directeur of een door hem aangewezen ambtenaar is bevoegd de bijdrage te verlenen.
- 2 Aan de verlening kunnen voorwaarden worden verbonden, onder meer met betrekking tot het tijdstip van ruiming.

Artikel 5

- 1 De aanvraag voor een bijdrage moet vóór 1 februari 1973 worden ingediend bij de directeur.
- 2 De bijdrage wordt uitbetaald na het ruimen.

Artikel 6

- 1 Dit besluit kan worden aangehaald als: Besluit bijdragen ruimingskosten stormhout 1972.
- 2 Het treedt in werking met ingang van zijn bekendmaking in de Nederlandse Staatscourant en werkt terug tot 14 november 1972.

's-Gravenhage, 15 december 1972
De minister van Landbouw en Visserij
(w.g.) P. J. Lardinois.

Boekbespreking

Wigman A. B., Buiten, met tekeningen van Rien Poortvliet. Semper Agendo NV, Apeldoorn, 1972. Prijs f 12,90.

Het verschijnen van een dergelijk fijn boekje van de kortgeleden overleden natuurkenner Wigman is zeker de moeite waard om onder de aandacht te brengen van onze lezers.

Het gaat hier niet om een boek over de bosbouw zelf maar over het buitenleven in en bij het bos, waarvan de auteur in een lang schrijversleven een vermaard verteller is geweest. Zijn boeken zijn welbekend, maar minder bekend is dat Wigman vanaf 1961 tot zijn dood dag in dag uit korte bijdragen schreef voor de Nieuwe Apeldoornse

Courant. Uit deze enorme hoeveelheid korte stukjes over de natuur is op verzoek van de uitgeverij door zijn dochter een selectie gemaakt van ca. honderd karakteristieke "Buiten"-schetsen. Wigman was vooral thuis op de Veluwe en zeker voor liefhebbers van deze streek, maar ook voor iedereen met aandacht voor het leven in bos en veld is dit boek een plezierige belevenis. De levensechte vertellingen over schijnbaar nietige, maar toch zo belangrijke details van flora en fauna worden als het ware omlijst door bijzonder fraaie en fijnzinnige tekeningen van Rien Poortvliet. De tekenaar werd door Wigman destijds persoonlijk "wegwijs" gemaakt in de karakteristieke zaken van de Veluwe. Een smaakvolle uitvoering, een waardevolle inhoud: aan iedereen aanbevolen!

J. L. Guldmond